

Kauhavan ulkomaalaismajoitusleiri

Kauhavalle perustettiin toisen maailmansodan aikana majoitusleiri, jonka tehtävänä oli vastaanottaa ja majoittaa henkilöitä, jotka olivat sodan johdosta joutuneet pois omasta maastaan tai omalta asuinalueeltaan. Kun leiriä suunniteltiin, puhuttiin itäkarjalaisleiristä, mutta myöhemmin virallisissa papereissa esiintyy nimitys ”Inkeriläisen väestön vastaanotto- ja karanteenileiri”.

Säilyneistä asiapapereista ilmenee, että joulukuun 20. päivänä 1943 solmittiin vuokrasopimukset Kauhavan Nuorisoseuran, Kauhavan työväentalon, keskikoulun ja lukion ja Kosolan koulun vuokraamisesta majoituskäyttöön. Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön alainen väestönsiirtoasiain keskustoimisto oli vuokraajana. Sen edustajina esiintyvät Emil Jalasmaa ja Vilho Tapola sopimusten allekirjoittajina.

Ensimmäiset majoitettavat tulivat Inkerinmaalta. Heidän asuinalueillaan käytiin kiivaita taisteluita Leningradin omistuksesta. Saksan ja Neuvostoliiton sotavoimat kävivät kamppailua hyökäten ja perääntyen. Useita kertoja jäivät siviiliasukkaat taistelevien joukkojen välimaastoon, ei kenenkään maalle ja saivat tulitusta molemmilta puolilta. Saksalaiset ryhtyivät siirtämään siviiliväestöä pois. Venäjää puhuvia vietiin Baltian maihin, mutta suomea puhuvat siirrettiin Suomeen. Heitä tuotiin tänne noin 63.000.

Löylyllä taistoon syöpäläisvaaraa vastaan

”700 henkeä inkeriläisiä heimokansaa Kauhavalle” kertoi 18. päivä joulukuuta ilmestynyt Kauhava-lehti. Lotta- Svärd –järjestö otti vastuulleen leiriläisten muonituksen. Muonituspäällikkönä toimi Aini Litmanen ja hänen varaemäntänään Anni Mäkipelkola. Paikalliset lotat toimivat keittäjinä.

Kansanhuoltoministeriö myönsi elintarvikkeiden ostoluvat, elettiin säännöstelyaikaa. Voi ja maito haettiin meijeriltä, perunat viljelijöiltä ja muut elintarvikkeet kauppaliikkeistä. Aini Litmanen kertoi viettäneensä aluksi unettomia öitä, mutta kyllä yö unet palasivat, kun päästiin alkuun ja asiat rupesivat rullaamaan. Maidon jakelu oli aluksi ongelma, mutta kun leiriläiset itse pantiin maidon jakajiksi, loppuivat valitukset siitäkin asiasta. Leirillä oli 17 alle kaksivuotiaasta lasta, joille kuuluivat suuremmat maitoannokset. Tämä aiheutti aluksi närää muissa leiriläisissä. Nuorisoseuran talon tontille jokirantaan rakennettiin myös saunarakennus. Leiriläiset asuivat yhteismajoituksessa. Syöpäläisvaara oli silloin ilmeinen, joten tarvittiin kunnan saunatilat.

Koska leiriläiset tulivat Neuvostoliitosta, Suomen kanssa sotaa käyvästä maasta, tuli leirin valvojaksi valtiollisen poliisin edustaja Yrjö Kolehmainen. Hän kuulusteli leirin asukkaita. Tulkkina toimi inkeriläinen, venäjääntaitoinen leiriläinen Katri Liukkonen. Tulkkia tarvittiin, koska kaikki leirin asukkaat eivät osanneet riittävästi suomea.

Seurantatilat välietappeina

Kun karanteeniaika meni ohi, ryhdyttiin leiriläisiä sijoittamaan ympäri maakuntaa. Tästä tiesi Kauhava-lehti kertoa 22. päivä joulukuuta 1943. ”Sitten kun väki on saatu luetteloiduksi, ryhdytään sen lopulliseen sijoittamiseen. Tarkoituksena on jakaa se maakunnan 10- 15 pitäjään väkiluvun ja työvoimatilanteen mukaan, niin että siirtoväen luku olisi keskimäärin 2,5% pitäjän asukasluvusta.”

Nuorisoseuran pöytäkirjasta selviää, että seurahuoneen tilat vapautuivat majoituksesta huhtikuulla 1944, jolloin seuran oma toiminta pääsi alkamaan. Tästä voimme päätellä, että majoitustoimintaa tuli tauko.

Samasta pöytäkirjasta on luettavissa edelleen, että 22.6.1944 seura otettiin taas uudelleen väestönsiirtoleirin käyttöön. Suomen ja Neuvostoliiton välisessä sodassa oli alkanut ratkaisutaistelu.

Neuvostoarmeija oli aloittanut voimakkaat hyökkäysoperaatiot lähes koko rintamalla, mutta toiminnan pääkohde oli Karjalan kannas. Suomalaiset evakuoivat kaikkiaan noin 500.000 ihmistä sotatoimialueen läheisyydestä. Heistä osan silloin, kun lopullinen rajalinja Neuvostoliiton kanssa sovittiin.

Siirtolaisjunia virtasi kohti länttä. Silloin eivät enää seurojen- ja työväentalot riittäneet, mutta olivat toki hyvin tarpeen. Nuorisoseurat ja työväentalot olivat jonkinlaisia välietappeja. Rautatiekuljetuksena saapuvia ihmisiä sijoitettiin näihin tiloihin odottamaan kuljetusta maanteitse eteenpäin. Täältä Kauhavalta heitä siirrettiin järvisuudulle. Siirtolaisten käyttöön tarvittiin kaikki vähänkin asuttavaksi kelpaavat tilat. Alakylässäkin heitä sijoitettiin nuorisoseuran- ja työväentaloihin, mutta vain kesän ajaksi. Tilat olivat kylmiä talviasunnoiksi. Karjalasta siirretty väestö jäi sijoituspaikoilleen useiksi vuosiksi, mutta koulut ja seurojen talot tyhjennettiin melko nopeasti, sillä taas oli tulossa näille tiloille muuta käyttöä.

Paapelin kieltensekoitus

Kun Pohjois –Suomessa taistellut saksalais- itävaltalainen vuoristojääkäriarmeijakunta aloitti vetäytymisen pois Suomen alueelta, se jätti jälkeensä varsin kirjavan joukon Euroopan eri maista haalittuja työntekijöitä. Pohjois- Suomessa oli vuoristojääkäreitä 200.000. Sellainen osasto tarvitsee varushuoltoonsa monen alan ammattilaisia. Varsinaisiin kenttärakennustöihin, teihin, lentokenttiin ja rautateihin, tarvittiin myös omat tekijänsä. Taisteluista kieltäytyneitä sotilaitakin käytettiin näihin töihin, mutta heitä ei tarvinnut kuljettaa pois, sillä heidät näännytettiin nälkään. Kuuluisin heistä on everstin arvoinen Otto Mura, joka sukellusvenemiehistöineen lepää rautatien vallissa.

Ne työvelvolliset, jotka olivat sodan päättyessä hengissä, sijoitettiin suomalaisten toimesta majoitusleireihin. Kauhava- lehti nro 39 vuodelta 1944 kertoo: ”Paapelin kieltensekoitus Kauhavalla. 21 eri kansallisuutta väestöleirillä. Toimistonhoitaja Vilho Tapola vastasi tiedustelumme, että leirin väkiluku on tällä hetkellä vajaa 600. Ulkomaalaisia, etupäässä Belgiasta ja Hollannista on noin parinsadan paikkeilla. On unkarilaisia, puolalaisia, venäläisiä ja joka sorttia, kaikkiaan 21 eri kansallisuutta.” Varsinaista huomiota herättivät komeapartaiset, viittapukuiset miehet. He olivat kuin raamatunhistorian kuvissa kuvatut miehet.

Tämän leirin alkamisen aikoihin sotatoimet Neuvostoliittoa vastaan olivat päättyneet. Suomeen oli nimitetty valvontakomissio, joka valvoi Suomen rauhannehtoihin sopeutumista. Leirin muonituspäällikkönä toimi jälleen Aini Litmanen. Haän muisteli valvontakomission ryhmän käyntiä Kauhavalla. Venäläisten käynti oli pelottanut, sillä valvontakomission johtajan kenraalileversti Zdanovin seurueeseen kuulunut upseeri oli esiintynyt hyvin mahtipontisesti. Tehostaakseen vaikutusta hän oli pitänyt kädessään revolveria ja ammuskellut sillä ilmaan.

Tämänkin leirin asukkaita siirrettiin muualle pienempiin yksityistiloihin. Muistan, että Onni Kalliokosken taloon tuli asumaan ukrainalainen suutari, joka oli erinomainen lapikkaan tekijä. Kun hänen luokseen meni nahkanippu kainalossa, hän ryhtyi muutta mutkitta mittomaan asiakkaan jalkoja. Kieliongelmia ei suutarin kanssa ollut, kun ei mitään juuri puhuttukaan, mutta muutaman päivän kuluttua oli jalkaan sopivat kengät noudettavissa suutarilta.

Alakylän nuorisoseuran keittiötiloissa asui Stepanenkon perhe. Perheen maria tyttäreillä oli sulhanen Vasil Vasilsthuk. Eräänä päivänä oli sanomalehden Kihlautuneita osastossa ilmoitus: ”Kihlautuneet Maria Stepanenko ja Vasil Vasilsthuk”. Vasilsthukeille syntyi vauva heidän Alakylässä asuessaan. Eräänä aamuna Stepanenkot ja Vasilsthukit olivat poissa. Heiltä oli jäänyt vain lasten vaatteita sisältävä nyytti jäljelle. Leiriläisten pakenemiset olivat alkaneet. Monet Kauhavalle sijoitetut leiriläiset pakenivat Ruotsiin. Paluu Venäjälle ei houkuttellut, sillä se olisi tiennyt monille vaikeuksia, kun he olivat olleet vihollispuolen palveluksessa.

Leiriläisiä ei voitu ryhtyä kotiuttamaan, sillä sotatoimet jatkuivat vielä Euroopan eri rintamilla ja sota Pohjois- Suomessa saksalaisia vastaan oli käynnissä. Sen vuoksi Rovaniemen alueelta siirrettiin väestöä pois. Heitä sijoitettiin myös Kauhavalle. Kun sotatoimet siirtyivät pois Suomen alueelta huhtikuussa, voitiin Lappia jälleen ryhtyä asuttamaan. Kauhavalle majoitetut rovaniemeläiset lähtivät keväällä 1945.

Palaamisen vaihtoehtona pakomatka länteen

Vasta keskikesällä 1945 päättyivät sotatoimet Keski- Euroopan alueella ja idästä ja lännestä tänne tuodut ulkomaalaiset pääsivät palaamaan kotiseuduilleen. Suomeen sijoitettujen inkeriläisten kohtalona oli palata takaisin Neuvostoliittoon. Heidän palauttamiskohtelunsa oli riippuvaista paikallisista viranomaisista.

Kauhavalle jääneet inkeriläissisarukset kertoivat, että he itse saivat ratkaista kohtalonsa ja he jäivät. Kukaan ei vaatinut heidän paluutaan. Eräällä Etelä- Suomen leirillä ollut nainen kertoi minulle, että heille sanottiin: ”Jos nyt ette mene vapaaehtoisesti, niin myöhemmin teidät viedään väkijoukolla ja teillä on silloin paljon huonompi kohtelu.” Tämän kertoja meni vapaaehtoisesti Neuvostoliittoon, mutta ei päässyt Inkerinmaalle, vaan joutui Novgorodiin, jossa oli hyvin vaikeat olot. Vasta nyt vuosikymmenten kuluttua hän on saanut palata tänne. Monet Kauhavalle sijoitetut inkeriläisperheet pakenivat Ruotsiin.

Kauhavan nuorisoseuran pöytäkirjasta löytyy leirin päättymisestä merkintä, jonka mukaan majoitustoiminta päättyi 31.1.1945. Kauhavan Lotta- Svärd järjestö oli huolehtinut leirin muonituksesta koko sen olemassaolon ajan. Muonituksesta maksettiin palkkaa, mutta lotat tekivät talkootyötä ja kokosivat rahaa järjestölleen, joka sai tulot. Mutta kuinka sitten kävikään. Suojeluskunta ja Lotta- Svärd- järjestöt lakkautettiin Valvontakomission vaatimuksesta. Kauhavalaisnaisten talkoilla kokoamat rahat menivät valtiolle, kuten kaikki muukin järjestön omaisuus.

Aineiston koonneet Tapani Kivelä ja Veikko
Sippola
Kirjoittanut V.S
1998